

Oorlog in de boekwinkel

Nieuwe boeken over de Tweede Wereldoorlog

Jan van Oudheusden is geschiedenisdocent en oud-hoofdredacteur van Kleio. Hij schreef deze besprekingen voor NBD-Biblion.

Arthur Seyss-Inquart

Wilco Gieling

Arthur Seyss-Inquart (1894-1946) was van 1940 tot 1945 Rijkscommissaris van het bezette Nederland. In 1938 had deze Oostenrijkse advocaat een sleutelrol vervuld bij de 'Anschluss' (annexatie) van Oostenrijk bij Hitlers Derde Rijk. Zijn benoeming als Hitlers stadhouder in Den Haag vlak na de capitulatie van het Nederlandse leger was voor de Oostenrijker een soort beloning. Hij kreeg de taak Nederlanders mentaal op de nazi-leest te schoeien, wat niet goed lukte. Weldra verdween de fluwelen handschoen rond zijn ijzeren vuist. De overige doelstellingen van de bezetter - economische exploitatie, deportatie van het Joodse volksdeel en voorkomen van sabotage en spionage - probeerde hij samen met onder andere de gevreesde politiechef Rauter met harde hand te realiseren. Op het proces te Neurenberg wachtte hem in 1946 het doodvonnis en de strop. Deze beknopte biografie (de eerste sinds die van H. Neuman uit 1967) registreert Seyss' openbare en privéleven; helaas in kromme, onbeholpen schrijfstijl en zonder enige psychologische diepgang. Het blijft een vlakke tekst: veel citaten, geen verklaringen. Uitgeverij Aspekt, Soesterberg 2011, 284 blz. | prijs € 19,95.

ASPEKT BIOGRAFIE

Wilco Gieling

SEYSS-INQUART

DE HOGE RAAD en de Tweede Wereldoorlog

Recht en rechtsbeoefening in de jaren 1930-1950

De Hoge Raad in de Tweede Wereldoorlog. Recht en rechtsbeoefening in de jaren 1930-1950

Corjo Jansen en Derk Venema

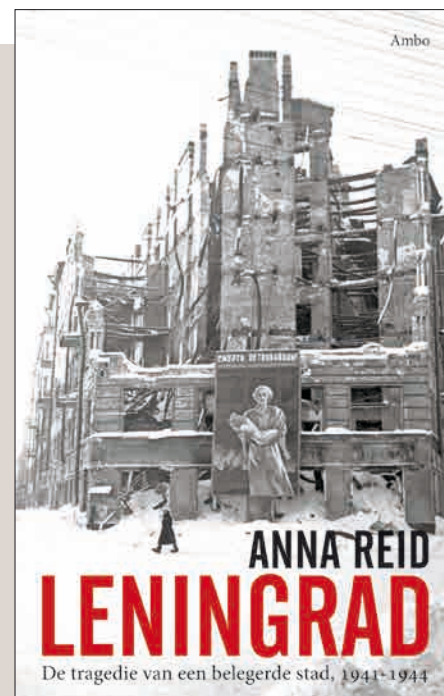
De Hoge Raad, ons hoogste rechtscollege, heeft tijdens de bezetting 1940-1945 geen heldenrol vervuld. Dat leert deze studie van twee universitair docenten van de juridische faculteiten Utrecht en Nijmegen. Zij baseren zich op bestaande literatuur, krantenartikelen en archivalia. Het boek benadert de stellingnames van de Hoge Raad meer vanuit juridisch, dan vanuit psychologisch perspectief. De Hoge Raad vermeed politieke betrokkenheid; richtsnoer vormden de Aanwijzingen uit 1937 voor ambtelijk gedrag in uitzonderlijke situaties. Gedurende de bezetting namen de leden een formalistische houding aan. Van zijn belangrijke toetsingsbevoegdheid (van Duitse wetten aan internationaal recht) zag de Raad af. Er was geen principiële houding, bijvoorbeeld toen president mr. L. E. Visser wegens zijn joodse achtergrond zijn functie moest neerleggen. De auteurs halen andere sprekende voorbeelden aan, en trekken de vergelijking met onder andere Noorwegen. Zij concluderen dat de Raad te veel heeft 'meegebogen' met de bezetter. Een uitvoerige en degelijke studie, voor geïnteresseerden in rechtsgeschiedenis.

Uitgeverij Boom, Amsterdam 2011, 359 blz. | prijs € 29,90.

Leningrad. De tragedie van een belegerde stad, 1941-1944

Anna Reid

Het 900 dagen durende beleg van Leningrad (1941-1944) is in de sovjet-geschiedschrijving gemythologiseerd als voorbeeld van heldhaftig standhouden van een moedige en vastberaden bevolking tegenover wrede nazi's die van plan waren de stad weg te vagen. De Amerikaanse Ruslandkenner Anna Reid zet dit beeld opzij voor een realistischer epos, vlot leesbaar, op basis van nieuw geopend archiefmateriaal, dagboeken en getuigenissen. De tragedie van de belegerde stad begon met een al te gebrekkige evacuatiepoging, gevolgd door falend beleid ten aanzien van aanleg en distributie van voedselvoorraden. Volksmilities werden nauwelijks getraind op de vijand afgestuurd, wat leidde tot enorme verliezen. Het lot van de 2,5 miljoen inwoners werd getekend door hongersnood, gebrek aan brandstof en geestelijke aftakeling. Om het vege lijf te redden lieten velen hun morele maatstaven los, om zich over te geven aan roof en zelfs kannibalisme. Het beleg kostte driekwart miljoen inwoners het leven, maar de staatsterreur ging onverminderd door. Een afgrijselijk verhaal dat toch een breed publiek kan boeien. Uitgeverij Ambo, Amsterdam 2011, 427 blz. | prijs € 29,90.

Dat nooit meer.

De nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland

Chris van der Heijden

Het proefschrift *Dat nooit meer* dat historicus Chris van der Heijden onlangs aan de Universiteit van Amsterdam verdedigde, gaat over de verwerking van de Tweede Wereldoorlog in Nederland. In 2001 publiceerde de auteur *Grijs verleden* waarin hij aandacht vroeg voor het gecompliceerde middengebied tussen 'goede' en 'foute' landgenoten: aanpassing, zelfbehoud en lafheid waren onderbelichte factoren. In zijn nieuwe boek trekt de auteur deze lijn door. Het is een overzicht van hoe tussen 1945 en 2010 op de oorlog is teruggekeken in de vorm van monumenten, geschiedschrijving, romans, films, dagboeken en herinneringen. Veel affaires (Aantjes, Menten) passeren de revue, evenals de reacties en commotie na verschijnen van diverse delen van het standaardwerk van L. de Jong. Van der Heijden onderscheidt vier periodes: eerst onvrede; daarna pijnlijk zwijgen; na 1960 (begin tv-tijdperk) luidruchtige affaires en publicaties; na 1980 een tijd waarin de 'oorlogsgeneratie' (Mulisch e.a.) het debat domineerde en de shoah het hoofdthema werd. Doorwrochte studie van het vergruizend beeld van 1940-1945.

Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen 2011, 928 blz. | prijs € 69,95.

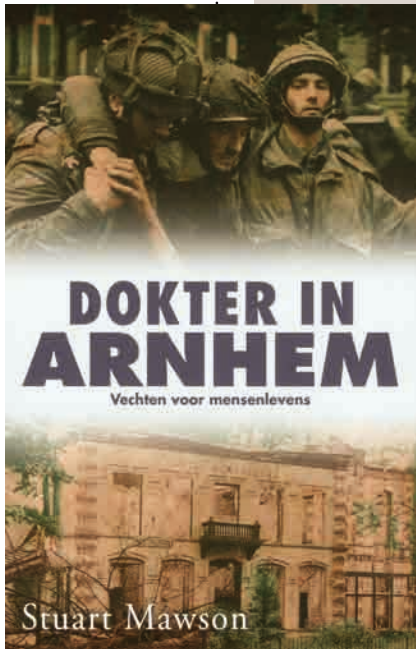
Het verhaal van de Hitler Jugend. Het onthullende portret van de nazi-jeugdbeweging in het Derde Rijk

Brenda Ralph Lewis

De Britse schrijfster Brenda Ralph Lewis is bekend van informatieve (jeugd)boeken over velerlei onderwerpen, van Anne Frank tot dinosaurussen. Haar boek uit 2000 over de Hitlerjugend (HJ), de nazi-jeugdbeweging in het Derde Rijk, is nu vertaald. Het beschrijft de organisatie van de HJ vanaf de oprichting in 1922, de nazificatie van Duitsland na 1933, de boekverbrandingen en de greep van het nazisme op het onderwijs. De bijzondere aantrekkingskracht van de HJ en de Bund Deutscher Mädel werd gevormd door de rituelen en parades, vaandels en marsmuziek, stoere uniformen en de talloze malen dat men ging kamperen in de natuur. Vaderlandsliefde en arische 'zuiverheid' werden gepropageerd. Het boek laat ook weerstand zien, verzetshaarden zoals de 'swingjeugd' bij wie Amerikaanse muziek favoriet was. Verder is er aandacht voor de relatie met de gevreesde SS, de oorlogsvoorbereiding en de inschakeling van de HJ als kanonnenvoer bij de verdediging van Berlijn in 1945. Een goed leesbare beschrijving van een misbruikte jeugd, interessant voor de lezer die nog niet in de materie was ingewijd.

Uitgeverij Deltas, Aartse-laar 2011, 192 blz. | prijs € 14,95. ▶

Dokter in Arnhem

Stuart Mawson

De jonge Britse arts Stuart Mawson werd in 1944 met zijn legereenheid gedropt bij Arnhem, waar zij na felle strijd met een SS-pantserdivisie van de troepen werden geïsoleerd. Een hotel te Oosterbeek veranderde in een veldhospitaal waar Mawson de zorg kreeg over honderden gewonde soldaten, Britten en Duitsers. Mawson schreef dit boek 35 jaar na dato, op basis van dagboekantekeningen en eigen herinnering. Nog weer dertig jaar later verschijnt het thans in vertaling. Het is een zeer persoonlijk verslag; geen analyse van de Slag om Arnhem (18-24 sept. 1944). De mannen gingen welgemoed het vliegtuig in, maar meteen na hun dropping werd het strijdtoneel voor hen een ware hel. Mawsons relaas staat bol van bloedige taferelen in geïmproviseerde operatieruimtes: brancards, amputaties, ondraaglijke stank, gekmakend geluid van trommelvuur. Hij reconstrueert zijn ervaringen van dag tot dag, vanuit zijn eigen beperkte blikveld, gelardeerd met vele gesprekken, tot en met onderhandelingen met de vijand over fouragering en evacuatie van gewonden. Helaas ontbreken kaartjes en illustraties.

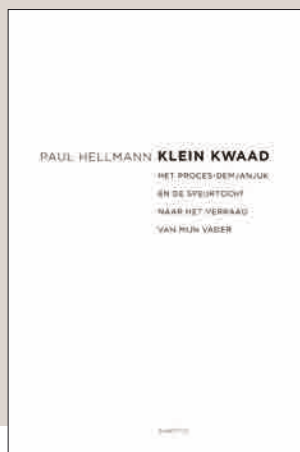
BBNC-uitgevers, 223 blz. | prijs € 19,95.

Klein Kwaad. Het proces-Demjanjuk en de speurtocht naar het verraad van mijn vader

Paul Hellmann

Paul Hellmann (oud-redacteur NRC) was in 2010 en 2011 een van de 23 'Nebenanklager' die de officier van justitie bijstonden in het proces-Demjanjuk in München. Demjanjuk zou bewaker zijn geweest in het vernietigingskamp Sobibor. De vader van de auteur, Bernhard Hellmann, werd in 1943 verraden en kort daarop in Sobibor vermoord; zijn grootmoeder vond de dood in Auschwitz. In dit boekje brengt Paul Hellmann verslag uit van de heftige confrontatie met zijn familieverleden. Tijdens het proces kwam hij erachter hoe zijn vader werd opgepakt. Hij werd op slinkse wijze in handen gespeeld van de beruchte jodenjager Kipp te Ede, die zelf na de oorlog kon uitwijken naar Argentinië. Hellmann geeft fragmentarisch zijn eigen naspeuringen weer. Hij bewandelt vele zijpaden, die onder meer leiden naar de onderduik van de beroemde historicus Presser. Hij onthult eigen jeugdherinneringen en doet verslag van gesprekken met lotgenoten en nazi-jagers. Het boekje heeft weinig pretenzie, maar is geschikt voor wie nog eens wil nalezen hoe het proces-Demjanjuk het leven van een nabestaande diepgaand beïnvloedde.

Uitgeverij Augustus, Amsterdam 2011, 144 blz. | prijs € 14,95.

Sla toe en houd stand. Het relaas van de 82ste Luchtlandingsdivisie in de Tweede Wereldoorlog

T. Moffatt Burriss

Commandant Moffatt Burriss diende als parachutist in de 82ste luchtlandingsdivisie die onder meer in 1944 deelnam aan operatie Market Garden, de mislukte geallieerde poging via Arnhem naar Duitsland door te stoten. Op latere leeftijd bezocht hij de slagvelden van weleer en in 2000 zette hij zijn herinneringen op papier. De nu verschenen (wat kromme) vertaling draagt de titel van zijn regiment. Na zijn opleiding tot parachutist arriveerde Buffett in 1943 in Casablanca, vanwaaruit hij belandde in Sicilië. Hij nam deel aan de strijd om het bruggenhoofd Anzio (Italië). Hoofdmoot van zijn boek is het relaas van de deelname aan Market Garden. Met zijn regiment moest hij in wrakke sloepen de Waal oversteken om daarna de brug bij Nijmegen in handen te krijgen. Dit lukte na grote inspanning, maar tot zijn frustratie werd de laatste etappe (naar Arnhem) afgelast. Over de Waaloversteek citeert hij ook een half dozijn andere ooggetuigen. Een levendig, eenzijdig relaas vol bravoure over heldenmoed, het doden van 'moffen', maar ook wat er aan eigen kant zoal fout ging.

Uitgeverij De Duivelsberg, Nijmegen 2010, 251 blz. | prijs € 24,99. ■

